

1964-ben múlt 25 esztendeje, hogy A. Sz. Makarenko meghalt. 1963-ban lett volna 75 éves. Aligha lehetne bármit is hozzátenni ahhoz, amit a két évforduló alkalmával Makarenko életműve méltatásaként szóban és írásban elmondottak.

Eszünkbe jut az a válasz, amelyet Makarenko 1937-ben, két évvel a halála előtt, arra a kérdésre adott, hogy milyen jutalmat kapott a munkájáért: „Egyrészt kaptam a fizetésemet, másrészt pedig a Belügyi Népbiztosság kollégiumától kaptam egy aranyórát bevéselt dedikációval”. Sok minden van ebben a szűkszavú válaszban. Benne van az, hogy Makarenko nem várt jutalmat a munkájáért. Az is benne van, hogy munkájának igazi jutalmát megkapta: munkája *eredményes* volt. Akik közelről ismerték, akik tudták, hogy miként telt el az a 70 000 munkaóra, amelyet a gyermektelepeken megfeszített pedagógiai munkában eltöltött, akik *értették*, hogy mi a lényege annak, amit a gyermektelepeken véghezvitt, azok mélységesen tisztelték és forrón szerették. 1933-ban Maxim Gorkij egy hozzá intézett levelében ezt írta: „Az Ön rendkívül fontos, bámulatos sikerű pedagógiai kísérletének, véleményem szerint, világraszóló jelentősége van.”

De akkor még nagyon kevesen voltak, akik ismerték és értették. És sok bizalmatlanságban, zaklatásban volt része abban az időben szűkebb hazájában, Ukrajnában. Ennek minden keserősége szintén benne van az idézett válaszban.

Mindössze egy negyedszázad telt el azóta, és A. Sz. Makarenkót ma már nemcsak a szocialista országokban, hanem a kapitalista világban is sokféle a pedagógia klasszikusaként tisztelik. Nem csupán pedagógiai regényeinek világméretű diadalútjára gondolunk itt; ez inkább irodalmi siker volt, mint pedagógiai. Számunkra ennél fontosabb, hogy a kapitalista országokban egyre felfelé ívelő tendenciát mutat a tudományos igényű Makarenko kutatás. Nyugat-Németországban „A pedagógia klasszikusai” című sorozat 1961-ben Makarenko válogatással szaporodott, és a közelmúltban megjelent Makarenko bibliográfia 800 címet tartalmaz. Froese, Heimpel, Wittig, Lotte, Lézine, Wexliard, Lilge, Bowen, Goodman és más nyugati tudósok monográfiákban és tanulmányokban részletesen elemzik Makarenko pedagógiai hagyatékát. Az elismerést azok sem tagadják meg tőle, akik a makarenkói életmű társadalmi, világnézeti, politikai alapjaival szemben állanak.

A szocialista országokban pedig immár szinte beláthatatlan méretű a Makarenkóról szóló irodalom. A Makarenko kutatás különösen a XX. kongresszus óta hatalmas lendületbe jött. A szocialista országokban természetesen egészen más a jellege, a tartalma, összehasonlíthatatlanul magasabb a hőfoka a Makarenko iránti fokozódó érdeklődésnek, lelkesedésnek. Hiszen Makarenko *a mienk*;

életműve elválaszthatatlan a szocialista társadalmi fejlődés múltjától, jelenétől és jövőjétől. A mi számunkra Makarenko nem pedagógiatörténeti jelenség csupán (bár a Makarenko probléma teljes és hiteles pedagógiatörténeti megvilágításával is adósak vagyunk még). Makarenko hagyatéka a mi számunkra ablak, amelyen át a kommunista nevelés jövőjébe láthatunk.

„Az én világomat emberek alkotják, az én akaratom teremtet számukra értelmes életet a telepen, s vív szakadatlan, bonyolult és finom küzdelmet az önmagukat előtérbe helyező ének ösztönös erejével. Az éni világom az ember szervezett alakításának a világa. A pontos lenini logika világa ez, de annyit adtam bele önmagamból, hogy ez az én világom . . .” — írja Makarenko egyik levelében. Szubjektív vallomás ez, személyes pedagógiai hitvallás, de az olvasásakor mégsem az jár az eszünkben, hogy ilyen volt Makarenko, hanem az, hogy ilyen lesz a kommunista nevelés.

Makarenko életműve nem tűri, hogy beskatulyázzák a pedagógiatörténeti múltba, a tiszteletre méltó elődök közé. De a makarenkói életmű aktualitását azon a címen sem lehet vitássá tenni, hogy a jövő pedagógiája, és majd csak a szocializmus fejlettebb fokán válik igazán időszerűvé, amikor az iskola-internátusok lesznek a tipikus nevelőintézmények, bennük műhellyel, vagy hozzájuk kapcsolt üzemmel.

Sem a múlt, sem a jövő felé nem lehet kibújni a makarenkói életmű *mai* aktualitása elől. Annak a jövőnek a pedagógiája ez, amelyet a jelen szocialista társadalmában, szocialista iskolájában kell kiformálni.

Ha Makarenko élne és eljönne közénk, ma már nem lenne hiány méltatásban, ünneplésben. Ő persze kérlelhetetlenül kitérne ez elől; „elmenekülne” a pedagógiai gyakorlat egyszerű munkásai közé fesztelen és közvetlen beszélgetésre. Korántsem csak gyermekotthonokat, diákotthonokat keresne fel; az iskolákat is járná, hiszen élete utolsó éveiben éppen az iskolai nevelés iránt tanúsított egyre fokozódó figyelmet. És szenvedélyes érdeklődéssel fordulna a marxista neveléstudomány eredményei felé. Az érdekelné, hogy mennyire jutottunk a kommunista nevelés módszertanának kidolgozása terén. Ehhez a nagy elméleti munkához éppen csak hozzákezdett, csak felvázolni tudta; ez lett volna élete fő műve.

„Milyen jutalmat kapott Makarenko a munkájért?” A kérdés változatlanul időszerű. Most és minden eljövendő Makarenko évfordulón fel kell tenni. Méltó választ pedig csak a makarenkói életművet folytató és tovább fejlesztő *tettekkel*, gyakorlati és tudományos *eredményekkel* lehet adni erre a kérdésre.

Szokolszky István